

Aracs*

Tisztelt vendégeink, kedves barátaim!

Azok közé tartozom, akik ezt a mai, Hitel-Aracs közös estét megálmodták, kitalálták. Az alapötlet Domonkos László barátomtól és tőlem származik. Rólunk annyit érdemes tudni, hogy a nemzeti oldalon talán csak ketten vagyunk, akik az elmúlt – a kultúra, az irodalom, a művészetek számára – igen kemény harminc évben nem veszünk össze, így kibékülnünk sem kellett, ezért aztán a legnagyobb egyetértésben utazhattunk Horgosra Bata János főszerkesztő úrhoz és Szabadkára dr. Gubás Jenő főorvos úrhoz és kedves feleségéhez, hogy fölkérjük őket a mai estén való részvételre.

Erre az irodalmi estre készülve néztem meg, hogy a jövőre 25 éves Hitel folyóiratban mikor publikáltam először. Magam is megdöbentem: az 1989-es 19. számban. Csak megjegyzem, akkor Papp Endre, felelős szerkesztőnk, 22 éves egyetemista volt. Azon írásom címe és témája is beszédes. Egy új, akkor megjelenő, irodalmi-társadalmi folyóiratot mutattam be. Ez volt a Muratáj, a szlovéniai magyarok irodalmi szemléje, amely Bence Lajos barátom szerkesztésében kívánta: „elfoglalni méltó helyét az egyetemes magyar irodalomban, e sokágú síp ki tudja, hányadik ágaként.”

Még egyben volt Jugoszlávia, de Szlovéniában akkor már más szelek fújdogáltak. Sajnos Szerbiában is, ellentétes előjellel.

Ma, ennek az illyési értelemben vett sokágú sípnek egy másik, nagyobb ágával foglalkozunk, azzal a délvidéki Aracs folyóirattal, amely lassan már 12 éves. Az Aracsban, nem tudom honnan, van valami vallató erő. Magam mindig az Aracsban írom meg a legjobban elzárt, féltve őrzött titkaimat, gondolataimat irodalomról, társadalomról, magyarságról.

Erre rímel első találkozásom is az Araccsal...

A magyar irodalmi kánont nem tudjuk elképzelni – mondjuk úgy! – ügyintézés közben. Furcsa lenne látni, hogy Illyés Gyula útlevelekő lapot töltöget, Németh László a sajkódi építkezés alatt anyagár-listákat nézeget, vagy a kőművesekkel veszekszik. Erre mondaná színháztudós barátom Ablonczy László, hogy „elintézte ezeket a dolgokat Flóra vagy Ella néni”. Valószínűleg egyetértenék velem.

De az biztos, hogy Gion Eszter „nem akadályozta meg” a legnagyobb délvidéki magyar író, Gion Nándort az igen konkrét ügyek intézésében. Így történt, hogy a már évek óta Pesten élő Nándorral ketten mentünk le Újvidékre a nyugdíját intézni. Akkor még nem tudhattuk, hogy mindössze pár hónapig fogja kapni. Először elzavartak minket az illetékes hatóságok, majd másnap Nándor átcsoportosította a dokumentumokat, felülre tette a nyugatnémet márkát és délután háromra már a határozat is készen lett, a nyugdíját pedig Szenttamásra küldték az édesanyjának. Mi meg Nándorral, hirtelen időmilliomosok lettünk Újvidéken, s én rohanhattam atyai tanítómesteremhez, Szeli István professzor úrhoz, aki harminc évig gyűjtötte számomra az Újvidéken megjelent magyar irodalmat. Ezúttal nemcsak könyveket adott, hanem pár folyóiratot is. Ezek voltak az Aracs – még nem a mai formátumú – első számai. „Kemény, ütős lap - mondta Szeli és hozzátette, „most éppen engem szidnak benne. De nem baj, jó, hogy van. Kellett már, nagyon!”

Az Aracs alapító, első főszerkesztője dr. Vajda Gábor irodalomtörténész volt, aki szembefordult az akkor és még részben ma is ható, a jugoszlávizmusra fölesküdtött újvidéki irodalmi kánonnal,

* Elhangzott Budapesten, az Uránia Nemzeti Filmszínház kávézójában, a Hitel – Aracs közös szerkesztőségi bemutató estén, 2012. szeptember 19-én.

erre célzott Szeli, akik ezért egyszerűen kiközösítették és agyonhallgatták azt az embert és lapját, aki megírta két hatalmas kötetben *A délvidéki magyarság eszme- és irodalomtörténetét 1945 és 1972 között Remény a megfélemlítettségben* és 1972 és 1989 között pedig *Az autonómia illúziója* címmel. A kötetek pesti bemutatója után pár héttel, 2008 júliusában, Vajda Gábor szíve megállt.

Az Aracs főszerkesztőjének haláláról Hornyik Miklós barátom értesített, döbbenetes és hihetetlen volt számomra, mint ahogy a mai napig fölfoghatatlan Miklós távozása is. Hornyikról itt és most csak annyit szeretnék elmondani, amit a Hitelben és az Aracsban nem írtam meg, hogy két évtizedig az egyetemes magyar nemzetben gondolkodó délvidéki magyar értelmiség budapesti nagykövete volt, s egyedül több íróembert terelt és állított Magyarországról Szabadka és a tragikus sorsú délvidéki magyarság irányába, mint egy magyar tanszék.

Szellemi végrendeletének első pontja így hangzott:

„Fiúk! Az Aracsot ne hagyjátok! Írjatok! Küldjétek a cikkeket a Bata Jancsinak!”

Miklós! Nem hagytuk! És nem is fogjuk hagyni, azt hiszem példa erre a mai irodalmi est is.

Végül, de nem utolsósorban, engedjék meg, hogy kitérjek a magyar irodalom egy csodájára, egy a világirodalomban ismeretlen, de irodalmunkban párhuzamosan létező jelenségre.

A magyar irodalom néppen-nemzetben-társadalomban gondolkodó alkotói nem jutottak volna oda, ahova jutottak, ha nincs a Püski házaspár. Nem lett volna a Püski Kiadó, Szárszó 1943-ban és 1993-ban, szegényebb lett volna a tengeren túli magyar könyvkiadás és kohézió, magyarul kovász nélkül maradt volna a tábor.

A Délvidéken ugyanezt a hihetetlen és emberfeletti munkát végezte és még végzi ma is a Gubás házaspár, Gubás Jenő főorvos úr és Ágota asszony, akiknek mindannyian hálásak lehetünk, s arra kérhetjük a Teremtőt, hogy hosszú ideig tartsa még közöttünk őket és szellemi gyermeküket, az Aracs folyóiratot.

Köszönöm a figyelmüket!

